

MAKEDONYA TÜRKLERİNİN GEÇMİŞ VE GÜNÜMÜZ KADIN GİYİM KUŞAMI
ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMAMaşide LYOÇI¹, Hale ÇELİK HEKİM²

Özet

Bugün Makedonya Türklerinin gösterişli düğünlerindeki giyim kültürü Osmanlı İmparatorluğunun Rumeli'de hükümünü sağlamaya başladığı dönem olan 14. yüzyıldan günümüze kültürel miras olarak kaldığı yazılı ve görsel kaynaklarda görülmektedir. Kaynaklarda, *Alaturka* diye adlandırılan bu giyim biçimi bütün etnik grupları eşit kılıp, dini farklılıkları ortadan kaldırmıştır. Günümüz düğün geleneklerinde ne giyiliyorsa, tarihte karşımıza günlük, dini ve ulusal bayramların giyim kuşamı olarak çıkmaktadır. 1912 Balkan Savaşlarından sonra Osmanlı imparatorluğunun Balkanlardaki hâkimiyetinin zayıflamasının ardından bu durum orada yaşayan Türklerin sosyal ve ekonomik güçlerini de sarsmış lakin Türkler geleneksel giyim kuşam kültürünü korumayı başarmıştır. Bu dönemden itibaren geleneksel giysilerin hazırlanmasındaki bütün süreçleri aynı kavram altına alan *sırmacılık zanaatı*, ithal edilemeyen malzemeler ve batıdan gelen *Alafranga* isimli giyim akımından dolayı duraksama yaşamış Makedonya'nın birçok şehrinde kaybolmaya yüz tutmuştur. Geçmişte sırmacılık zanaatı hem kadın hem erkek giyiminde etkili iken günümüzde sadece geleneksel törenlerde kadınların giyim kuşamlarında görülmekte olduğu için geleneksel düğün törenlerindeki kadın giyimi ele alınmıştır. Makedonya Türk'ü bir ailenin sandık içinde kuşaktan kuşağa aktarılan geleneksel kadın giysilerinin tamamlayıcı ögesi olan sim ve kılaptan işlemeli cepken ve yelekler incelenmiştir. Günümüze, anneden kıza devredilerek gelen giyim kültüründeki bu zanaatın somut kültürel miras örneği olan bu parçaların ve günümüzde giyilen geleneksel *çintiyan* takımının giyim kültüründeki yeri ve sırmacılığın tarihsel gelişiminin yani sıra karşılaşılan bu örneklerin yapısal özelliklerinin tespiti ile belgeleme çalışmaları bu bildirinin konusu olacaktır. Bu çalışmalarla geçmiş ve güncel giysiler arasında biçimsel ve yapısal karşılaştırma yapılarak görseller eşliğinde sunulacaktır. Bildiride, geçmiş yüzyıllar hakkındaki yazılı kaynaklar ile günümüzde yapılan alan araştırması eşliğinde bir literatür bütünlüğü oluşturmak ve somut örneklerin analizleri ile daha doğru sonuçlara ulaşmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tekstil, Sırmacılık, Makedonya, Makedonya Türkleri, Kültürel Miras

MACEDONIAN TURKS ON THE COMPARISON FOR FEMALE CLOTHING IN
THE PAST AND PRESENT

Abstract

Today, Macedonian Turks' clothing culture in their flashy wedding in the period when the Ottoman Empire started ensuring the provision of Rumelia 14th century to present the cultural heritage as seen in the left visual and written sources. In resources, this form of clothing which is called as *Alaturka* made equal all ethnic groups and eliminated religious differences. What if worn in the wedding tradition today in history, stands out as apparel religious and national holidays. In 1912 after the Balkan Wars of the weakening of the rule of the Ottoman Empire in the Balkans that has shaken the social and economic power of the Turks living there but Turks has managed to maintain its traditional apparel culture. The whole process in the preparation of traditional clothes from this period, the area under the same concept, *silver wire craft*, which cannot be imported materials and west experienced interruptions which comes from *Alafranga*, has begun to disappear in several cities in Macedonia. In past, silver-gilt thread handicraft on both man and woman clothing was influential whereas today it has been seen only on woman clothing in traditional ceremonies. Because of this fact, woman clothing in wedding ceremonies is handled. From the chest of a Macedonian family, silver and tinsel embroidered bolero and waistcoats that are supplementary items to traditional woman clothing and which are handed down from generation to generation are examined. These pieces of the tangible cultural heritage example of this handicraft of the clothing culture which has been passed from mother to daughter until this day, and the place of "*çintiyan set*" of the current traditional clothing culture along with the historical evolution of silver-gilt threads and the documentation of the structural characteristics of these examples will be the subject of this assertion. Along with these studies, the formal and structural characteristics of clothing of past and present will be compared through visuals. This assertion aims to form a literature unity with the written sources from past centuries and recent field study and aims to reach more proper results with the analyses of the tangible examples.

Keywords: Textile, Silver-Gilt Thread, Macedonia, Macedonian Turks, Cultural Heritage

Özgün Araştırma/Original Article

¹ Sorumlu yazar/Corresponding Author:Marmara Üniversitesi, Türkiye, mashiteljochi@gmail.com

² İstanbul Üniversitesi, Türkiye, halececelikk@gmail.com

GİRİŞ

Her toplumun giyim kültürü; sosyo ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Toplumda giyimiyle rekabet eden insanlar, tekstili temel alarak sosyal statülerini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu rekabet, zanaatları, tekstil üretimini ve insanlar arasındaki ilişkiyi pekiştirmektedir. Beğenilmek, fark edilmek, zenginlik ve asillik gibi olguları yaratarak, giyim geleneği oluşmaktadır. Bilinçli ya da bilinçsiz, estetik veya estetik olmayan bir biçimde bu birikim süregelmektedir.

Söz konusu geleneksel giyim, günümüzde kullanım amacına göre farklılık gösteren ve bireylerin ekonomik durumlarını yansıtan farklı süsleme ve nakış teknikleri kullanımını gerektirmektedir. Alan araştırması esnasında düğün ve doğum törenleri ile dini bayramlarda tercih edilen geleneksel giysilerde çeşitli malzemeler ve iplikler ile süslenmeler yapıldığı görülmektedir. Bu esnada metal yapıli çeşitli ipliklerin (kılıptan, sırma, sim iplikler vb) nakışın temel malzemesi olarak kullanıldığı saptanmıştır. Alan araştırması esnasında karşılaşılan bütün geleneksel giysilerde, nakış çeşitleri olarak dival işi, kordon tutturma ve Türk işi diye adlandırılan işleme türlerinin elle veya makine ile işleme yapılarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu örneklerin bazılarında nakışın yanında pul, boncuk gibi malzemeler ile ek süslemeler yapıldığı görülmüştür.³

SIRMACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Makedonya’ da zanaat adına yapılmış tüm araştırma ve çeşitli yazılı kaynaklarda çoğunlukla sırmacılık zanaatından bahsedilmektedir. Bu yazılı kaynakların bazılarında, ne tür araştırma ve inceleme metotlarıyla elde edildiği ve hangi sonuçlara dayandırıldığı belirtilmeksizin, sırma nakışlı geleneksel giysilerin yapı, biçim ve malzeme bakımından Osmanlı kökenli olduğundan bahsedilmektedir.⁴

Bu kaynakların yanı sıra, Güney Sırbistan’da yıllık ve tekli yayınlarda aynı şekilde Üsküp’ deki sırmacılık zanaatına değinilmektedir. Bütün bu yayınlarda sırmacılık zanaatı; çuhacılık, terzicilik ve kaftancılık zanaatıyla birlikte bir bütün olarak ele alınmaktadır. Çünkü terziler kumaşların kalıp kesim işlemlerini yaptıktan sonra dikiş öncesi kalıplar sırmacılar tarafından nakışlarla süslenmektedir. Bundan dolayı hepsinin bir meslek adı altında toplanmış olduğu söylenebilmektedir. Bu dönemde bu zanaatçıların hepsi aynı çarşı içinde *esnaf* topluluğu adı altında beraber çalışmaktadırlar.⁵

Yazılı kaynaklara göre; sırmacılar Makedonya’da *sırmakeş* olarak da adlandırılmaktadır.⁶ Sanya Dimovska’nın, ‘Gostivar’da Sırmacılık Zanaatı’ adlı yazısında tarih aralığı belirtilmemekle beraber, geçmiş dönemlerde, sırmacılık zanaatında kullanılan kumaş ve sırma ipliklerin Avusturya, Almanya ve Türkiye’den Makedonya’ ya getirildiği ve burada giyimde çeşitli tamamlayıcı öğesi olarak biçimlendirilen parçalar halinde diğer balkan ülkelerine de ihraç edildiğinden söz edilmektedir.⁷

Sırmacılık zanaatı, Balkan savaşlarının ekonomide yarattığı olumsuzluklar ve giyim geleneğindeki Batı Avrupa’nın etkilerinin görülmeye başlamasıyla büyük bir duraksama yaşamıştır.⁸ Kırsal alanlarda yaşayan insanlar farklı kullanım amaçları ile ya annelerinden kalma giysileri kullanmışlar ya da ekonomik imkânların el verdiği kadarıyla temin ettikleri kumaş ya da farklı ipliklerle nakışlar yapmaya devam ederek bu sırmacılık zanaatını anneden kıza, ustadan kalfaya aktarmışlardır.⁹

³ Maşide Lyoçi, Alan Araştırması, Gostivar- Kalkandelen/ Makedonya, 2015-2017.

⁴ Sanya Dimovska, “Tursko – Orientalniot Stil na Oblekuvanje vo Gradovite na Makedonija”, a.g.m., s. 139.

⁵ Sanya Dimovska, “Srmaciskiot Zanaet Vo Gostivar”, *Makedonski Folklor*, Br 58-95, s. 317.

⁶ Dimovska, “Srmaciskiot Zanaet Vo Gostivar”, a.g.m., s. 317.

⁷ Dimovska, “Srmaciskiot Zanaet Vo Gostivar”, a.g.m., s. 317.

⁸ Sanja Dimovska, “Gradskata Nosija i Modnata Obleka od 19. I pocetokot na 20. Vek”, Muzej Na Makedonija, 2014, Skopje, s. 4.

⁹ Dimovska, “Srmaciskiot Zanaet Vo Gostivar”, a.g.m., s.320.

Resim 1: Günümüz Mustafa Kemal Atatürk İlk Öğretim Okulu, Ulusal tören 1955, Gostivar¹⁰

Günümüzde geleneksel giyim kapsamlı varlığını sürdüren sırmacılık zanaatı, savaş sonrası Makedonya'da yaşayan Türk ve Arnavut toplulukların, topraklarında uzun süre hâkimiyet sağlamış olan Osmanlı İmparatorluğunun sosyo kültürel yaşamlarındaki etkisinden tamamen kopmamış ve bunu özellikle geleneksel giyim kuşamla devam ettirdikleri gözlemlenmiştir. (Bknz: Resim 3)

SIRMACILIK ZANAATI VE GELENEKTE KADIN GIYİMİ

Alan araştırması esnasında, müze ziyaretlerinden ve yazılı kaynaklardan, günümüzde bu işi yapan zanaatçılara kadar ve aynı zamanda geçmişte günlük giysiden, günümüzdeki tören giysisine geliş süreci doğrultusunda, sırmacılık zanaatının giyim kültüründe önemli bir yeri olduğu gözlenmiştir. Sırmacılık, geleneksel giysilerin üretim sürecinde değişmeyen tek öge olarak değerlendirilmektedir. Yazılı kaynaklara göre terzi ve sırma zanaatçıları tarafından hem nakış hem dikiş işlemleri tamamlanan geçmiş giysi örneklerinden bazıları bu nedenle incelenmiştir.

Alan araştırmaları sonucu geçmiş yüzyıllarda kadınların giyimini görsel ve giyim biçimlerine göre tek tek değerlendirecek olursak çok sayıda tamamlayıcı giysi ögesinden söz edebiliriz. Giysi öge tanımlamalarını anlaşılır kılmak için beden üzerinde bel üstü, üst giyim, bel altı, alt giyim olarak tanımlanmış ayrıca üst üstte giyimlerde de iç giyim ve dış giyim olarak tanımlamalara da gidilmiştir.

Tamamlayıcı giysi öğelerinden; üst giyimde içte yerel ipek dokumalardan, bürüncük olarak da adlandırılan *bürümcük* denilen yakasız, uzun gömlekler tercih edilmektedir. Gömleklerin yaka açığı ve manşetlerinde çiçek motiflerinden ince oyalar dikilmektedir. İğne oyası ve dantel gibi farklı tekniklerde yapılan oyalarmın bu coğrafyada yaşayan kadınların bir diğer el zanaatı olduğu bilinmektedir.¹¹

Alt giyim olarak da genelde sim, sırma veya kılaptan nakışlar yada bu tip ipliklerden dar dokumalarla bezenmiş şalvar tercih edilmektedir. İleri yaşlarda ki kadınlar için koyu renkte kumaşlardan şalvar dikilmekte ve üzerine nakış yapılmamaktadır. Daha düşük yaşam standartlarına sahip kadınların şalvarları ise genelde pamuklu, desensiz kumaşlardan dikilmektedir.

¹⁰ Maşide Lyoçi, Alan Araştırması; Sıdka Ağa Fotoğraf Arşivi, Gostivar / Makedonya, 04.03.2016.

Üst giyimde gömleğin dışına, bel ve bel altına kadar uzun yelek, *mintan*,¹² *cepken*¹³, *dolama*¹⁴ ya da dizaltı ve ayak bileği boyuna kadar uzun olanlardan *cübbe*¹⁵ giyilmektedir. Bu üst giysiler kişinin maddi gücünün yeterliliğine göre çuha, kadife veya ipek kumaşlardan oluşmakta, hepsi sim, kılaptan veya sırma nakışlar ile de süslendirilmektedir. Aynı zamanda giysilerin kenarlarına bu ipliklerden örgüler dikilmektedir. Kış aylarında kadınlar ekonomik durumlarına göre kürk mantolar giymektedirler. Kadınlarda bel kısmına *kuşak çevre* olarak adlandırılan kuşaklar ya da yerli ince pamuktan nakışlı mahramalar bağlanmaktadır. Bunun en belirgin örneklerine Batı Makedonya şehirlerinde rastlanmaktadır. Kadınlarda bel kısmında kuşak ve mahramanın dışında sırma ya da ipek iplik nakışlı önlükler kullanılmaktadır.¹⁶

Kullanılan nakış teknikleri, 80' li yılların ortalarına kadar dival ve kordon tutturma nakış teknikleridir ve elle uygulanmaktadır.¹⁷ Desen bakımından değerlendirecek olursak sim, sırma veya kılaptanlarla çeşitli bitki ve çiçek motifleri işlendiği görülmektedir. Aynı zamanda alan araştırması esnasında, geçmiş yüzyıllarda Osmanlı kültüründen bir miras olarak bilinen ve Makedonya Türkleri için önem taşıyan Osmanlı tuğrasının da desen motifi olarak kullanıldığı belirtilmiştir.¹⁸

Makedonya'da ziyaret edilen müzelerde kadın giysilerinde ağırlıklı kullanılan kumaş çeşitlerinin de kadife ve çuha olduğu gözlemlenmiştir. Kadınlarda, başlarında kenarları daima çiçek motifli oya işlemeleriyle kaplanmış yazmalar giysi tamamlayıcı öge olarak görülmektedir. Aynı zamanda kenarlarında madeni sikke ya da farklı materyallerden yapılmış çiçeklerle süslendirilen fesler de baş aksesuarı olarak kullanılmaktadır. Ayakta desensiz beyaz ya da renkli ve nakışlı çoraplar ya da nakışlı papuçlar giyilmektedir.

SIRMACILIK ZANAATI KAPSAMINDA GÜNÜMÜZ GELENEKSEL KADIN GIYİMİ

Sosyal ve ekonomik alanlardaki iyileşmeler neticesinde toplumun dış ülkelerle bağları güçlenmeye başlamıştır. Bu durum neticesinde sırmacılık zanaatı için gerekli malzemelerin, 1975 yılı sonrası yeniden yerel pazara girilmesi başarılmıştır.¹⁹ Geleneklerin varlığını koruması beraberinde sırmacılık zanaatı tekrardan güncel bir zanaat olarak yükselişini yaşamaya başlamıştır. Bu dönemde atölyelerde artan geleneksel giysi talebi yeni zanaatçıların eğitilmesini gerektirmiştir. Bunun dışında 80'li yılların başından itibaren sırmacılık zanaatındaki yükselişle talebi karşılayamama kaygısı makine kullanımını gündeme getirmiştir. Örneğin; ahşap gergef ve kasnaklar kullanılarak 2 ya da 3 ay içerisinde tamamlanan bir giysinin nakışları, dikiş makinelerinin zikzak ayarlarında yapılmaya başlanmasıyla 1 ayda bitirilir hale getirilmiş ve böylece zamandan da tasarruf edilmiştir.²⁰ Bütün bu süreçlerden geçerken kullanılan malzemelerle çalışma tekniklerinde görülen değişiklikler beraberinde geleneksel giysilerin isimlerinde, kullanım amaçlarında aynı zamanda görünümünde ve biçimlerinde de büyük oranda değişiklikler ortaya çıkmıştır. Yazılı kaynaklarda hem kırsal hem de şehir ortamında yaşayan insanların günlük giysilerin ve dini bayramlarda giyilen giysilerin en çok tercih edilenleri *cepken*, *cübbe*, *yelek*, *şalvar* olarak kayıtlara geçerken, biçim olarak bunlardan bazıları küçük değişikliklerle bazıları da çok büyük değişimler yaşayarak günümüze kadar gelmiştir. Sırmacılık zanaatı günümüzde çoğunlukla Batı Makedonya şehirlerinde yaşayan Türk ve Arnavut topluluklarının kına, düğün, doğum ve dini bayramlarında giyilen giysilerin zanaatı olarak bilinmektedir. Günümüzde sadece düğün ve doğum törenlerinde karşımıza çıkan aynı zamanda evliliğin ilk 10 yılında özel günlerde

¹² Koçu, a.g.e., s.174.

¹³ Koçu, a.g.e., s.51.

¹⁴ Koçu, a.g.e., s. 92.

¹⁵ Koçu, a.g.e., s. 102-103.

¹⁶ Sanya Dimovska, "Tursko – Orientalniot Stil na Oblekuvanje vo Gradovite na Makedonija", *Zbornik Etnologiya*, Br 2, Skopje, s. 139.

¹⁷ Dimovska, "Srmaciskiot Zanaet Vo Gostivar", a.g.m., s.319.

¹⁸ Maşide Lyoçi, Alan Araştırması; Kalkandelen / Makedonya, 8.10.2016.

¹⁹ Zoe Liçenoska, "Soopshtenija Od Terenot Za Poslednite Srmakeshi vo Makedonija", *Glasnik na Etnološki Muzej*, Br 2, Skopje, 1965, s.223.

²⁰ Dimovska, "Srmaciskiot Zanaet Vo Gostivar", a.g.m., s.318.

giyilebilirliğini devam ettiren bu giysi çeşitlerini; kaftan, salta, çintiyen ve çintiyen mintan olarak gruplandırmaktayız.

Kaftanlar; kına törenlerinde giyilen giysi çeşitleri olarak bilinmektedir. Geçmişte genellikle en içe ipek²¹ gömlek giyilirken, günümüzde sentetik²² kumaşlardan gömlekler giyilmektedir. Bu gömleklerin yaka açığı ile kol kenarlarında oya işlemler yapılmaktadır. Bazı dönemlerde ise sim ve kılaptan nakışların gömleklerin de üzerine uygulandığı görülmüştür. Gömleğin dışına, geçmiş yüzyılların cübbesine benzeyen, uzun kollu aynı zamanda uzunluğu diz altı yada ayak bileğine kadar uzanan ceketler giyilir ve bu ceketler genelde kadife kumaşlardan dikilmekte, daha sonra üzeri sim veya kılaptan nakışlar ile kaplanmaktadır.²³ Tercihe göre nakışlar elle yada makine ile uygulanmaktadır. Bu üst giyimin altında, geniş etekler giyilmektedir. Aynı zamanda kaftanların bu yörede kollu, uzun ve geniş etekli elbiselere verilen isim de olduğu gözlemlenmiştir. *Salta'da* kaftan gibi aynı kullanım yerine sahiptir. Kına törenlerinde giyilen saltaları kaftanlardan ayıran özellik ceketinin kolsuz olması ve altına sadece şalvar giyilmesi olarak bilinmektedir.

*Çintiyen*²⁴, geçmiş yüzyıllarda şalvar olarak tanımlanırken günümüzde Batı Makedonya' da halk arasında gömlek, yelek ve şalvar takımını tanımlamaktadır. Düğün gününde hem düğün sahibi gelin tarafından hemde genç konuklar tarafından giyilmektedir. Gelinin çintiyenini diğer konuklarınkinden ayıran bir düğün ritüeli olan ve baş aksesuarı olarak kullandığı duvağı vardır. Aynı zamanda gelinin çintiyeninde her zaman için yeni kumaş ve sim nakış iplikleri kullanılarak çeşitli bitki ve çiçek motiflerle nakışlar uygulanmaktadır. Çintiyen takımın en içe giyilen parçası gömlektir. Altına, kaftan ve saltadakinden daha farklı bir kalıbı olan ve daha geniş kumaş kullanımı gerektiren şalvar giyilmektedir. Alan araştırmaları sırasında 4m x 1.20 cm ölçülerinde şalvar dikimi yapıldığı belirlenmiştir.²⁵ Aynı zamanda çintiyenin takımının şalvarında, sağ ve sol kenarlarında, ön ve arkasının ortasında olmak üzere dört adet, genelde 15x15 cm ölçülerinde kadife kumaştan cep görünümünde fakat cep işlevselliği olmayan parça dikilmektedir. Bunlara halk arasında *pola* denilmektedir. Bazı şalvarların sağ ve sol kenarlarındaki cep görünümü bölgelerinden paçasına kadar kadife şeritler uzanmaktadır yine aynı şekilde bu şeritlerde de sim veya kılaptan işlemeli motifler vardır. Bunlara da halk arasında *paçalı pola* denilmektedir. Bu dört adet kadife kumaşta da çintiyen yeleklerinde olduğu gibi sim veya kılaptan işlemeli motifler vardır.²⁶ Çintiyen yeleği genelde bel boyuna kadar uzun, kolsuz veya takma kollu olarak dikilmektedir. Takma kollu olanların hepsinde kol parçasının; kol evine sadece omuz çevresinin üstünde 10 cm kadar dikili olduğu ifade edilmektedir. Takma kollar 30 cm genişliğinde kanat gibi bileğe kadar sarkmaktadır.²⁷ *Çintiyen mintan* olarak adlandırılan giysi, gömlek, şalvar ve geçmiş yüzyılların yeleğinden oluşan takıma, günümüzde Batı Makedonya' da halk arasında yapılan tanımlama olarak gözlemlenmiştir. Çintiyen mintan tanımı üzerinden oluşturmaya çalıştığımız biçimsel bütünlük doğrultusunda mintan geçmiş yüzyıllarda uzun kollu bir üst giysi olarak bilinse de, bugün halk arasında çintiyen mintanın üst bedeninde gömleğin dışına giyilenin giysisinin mintan gibi uzun kollu değil de kolsuz göğüs altına kadar uzun yelek olduğu söylenmektedir. Çintiyen mintanın şalvarını salta ve çintiyen şalvarından ayıran özelliği ayak bileğine kadar uzun *ağlı* olması ve *ağın* toplanıp *şalvarbendin* içine geçirilir olmasıdır.²⁸

Günümüzde geleneksel kadın giysilerinde ağırlıklı kullanılan kumaşın kadife olduğu gözlemlenmiştir. Bu kumaşların üzerine yapılan nakışlarda kullanılan metal yapılı ipliklerin ilk olarak bükmeçiler tarafından istenilen katlama sayısında ve istenilen kalınlıkta büküm işlemleri yapılmaktadır. Hem geçmiş hem günümüzün geleneksel giysilerinde kullanılan sırma, sim, kılaptan ipliklerinin incelenmesi sonucu,

²¹Dimovska, "Tursko– Orientalniot Stil na Oblekuvanje vo Gradovite na Makedonija", a.g.m., s. 140.

²² Maşide Lyoçi, Alan Araştırması, Gostivar- Kalkandelen / Makedonya, 2015-2017.

²³ Sanya Dimovska, "Cube İ Dolama- Obleka Za Saltanat", *Zbornik Etnologija*, Br 4, Skopje, 2011, s. 119.

²⁴Koçu, a.g.e., s. 70-71.

²⁵ Maşide Lyoçi, Alan Araştırması, Gostivar/Makedonya, 02.11.2016.

²⁶ Maşide Lyoçi, Günay Aykaç Atalayer, Makedonya Türklerinde Düğün Geleneği ve Kadife Kumaşın Önemi, 7. Uluslararası İstanbul Tekstil Konferansı Bezce2016 İstanbul, MÜ, s. 294.

²⁷ Maşide Lyoçi, "Batı Makedonya'da Sırmacılık Zanaatının Günümüz Tekstilindeki Yeri" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tekstil Ana Sanat dalı.

²⁸ Lyoçi, "Batı Makedonya da Sırmacılık Zanaatının Günümüz Tekstilindeki Yeri", a.g.e.

daha çok 12 ya da 15 kat iplikle büküm yapıldığı görülmüştür.²⁹ Günümüzde kullanılan nakış teknikleri geçmiş yüzyıllarda kullanılanların aynısı olup tercihe göre elle ya da makineyle işlenmektedir. Desen olarak günümüzde karşımıza çıkanlar çoğunlukta bitki ve çiçek motiflerinden oluşmaktadır.

GEÇMİŞ VE GÜNÜMÜZ ÖRNEKLERİNDE KARŞILAŞTIRMALI GELENEKSEL KADIN GIYİMİ

Alan araştırmaları sırasında sözlü görüşme yapılan kişilerden birisinin sandığında muhafaza ettiği koleksiyonunda, bu araştırmaya da konu olan yelek ve cepken ile karşılaşmıştır. Çalışmalar için temin edilen bu parçaların sahibi; cepkenin içine gömlek ve altına da şalvar giyildiğini aynı zamanda geçmişte düğünlerde kullanılmış olduğunu ve tahmini olarak 100 yıllık bir giysi ögesi olduğunu söylemektedir.³⁰ Günümüzde buna benzeyen giysi takımlarının az sayıda örneklerine rastlanmış ve halk arasında net bir tanımlama yapılmadığı gözlemlenmiştir.

Güncel örnekler ile de somut karşılaştırmalar yapılmasına olanak sağlayan³¹, sandıktan alınmış parçalardan biri olan cepkenin, zemin kumaşı mor kadifedir. Mor kadife üzerine çeşitli katlarda bükümlü kılaptan iplikle çeşmi bülbül, lale ve çeşitli bitki motifleri el nakışı ile uygulanmıştır. Buna ek olarak cepkenin bütün kenarları dikiş çizgilerini örtecek şekilde kılaptan iplikli dar dokuma ile kaplıdır. (Bknz: Tablo 1) Bu tip dar dokuma ile süslemenin geçmişte giysilerin dikiş yerlerini örtmek ve daha estetik görünmesini sağlamak amacıyla yapılan bir gelenek olduğunu düşünmekteyiz.

Resim 2: Sandıktan Çıkanlar³²

İncelenen geçmiş dönem örneklerinin analizlerinde; üzerine nakış yapılacak kumaş ister cepken isterse yeleğin kumaşı olsun %100 pamuklu kadifeler kullanıldığı tespit edilmiştir. Günümüzde giyilen hem çintyanlar hem de çintyan mintanların yelek örneklerini gözlemleyip analizlerini yaparken kullanılan kadifelerin; pamuk, keten, pamuk-sentetik veya keten-sentetik gibi karışık yapıda olduğu ya da yalnız

²⁹ Maşide Lyoçi, Alan Araştırması; Gostivar / Makedonya, 1.05.2016.

³⁰ Maşide Lyoçi, Alan Araştırması; Cumaziye Mazhar, Sözlü Görüşme, Gostivar / Makedonya, 17.04.2016.

³¹ Geçmiş ve günümüz kadın giyiminde de sırmacılık zanaatı ele alınırken somut örnekler üzerinden yapılan incelemeler, tablolar halinde sunulmuştur.

³² Maşide Lyoçi, Alan Araştırması; Cumaziye Mazhar koleksiyonundan

sentetik yapılı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla geçmiş ve günümüzde hammadde bakımından farklılık gösteren kumaşların görünüm ve duruş bakımından da farklılıkları oluşmaktadır.

Batı Makedonya'da Sırmacılık Zanaatının Günümüz Tekstilindeki Yeri konulu çalışma³³ kapsamında yapılan analizler doğrultusunda, çintiyen mintan ve çintiyen şalvarlarında da aynı şekilde geçmiş ve günümüzde yapısal bakımdan farklılıklar olduğu görülmektedir. Geçmişte pamuklu ve ipekli kumaşlar kullanılırken günümüzde sentetik içerikli ve değişik desenlerde kumaşlar tercih edilmektedir. Geçmişte ve günümüzde çintiyenlerin en iç giysisi olan gömlelerde yaka eklenmesi dışında biçim olarak büyük bir değişiklik yaşanmıştır. İncelemeler sonucunda hammadde olarak ipekli dokumalar yerine günümüzde şeffaf (transparan) sentetik kumaşlardan gömleler giyildiği görülmüştür. Döneminde yaka açığı ve manşet kenarlarına oya işlemeli çiçekler dikilirken günümüzde yaka ve manşet kenarlarına pul, boncuk gibi malzemelerle de süslemeler yapıldığı görülmektedir.

Resim 3: Geçmiş ve Günümüz Çintiyen Takımı³⁴

Sandık buluntularından bir diğeri olan yelek, döneminde kişinin annesi tarafından düğünlerde giyilen 'çintiyen' adlı giysinin yeleşidir.³⁵ Yeleşin analizleri esnasında kumaşın üzerindeki desene göre çeşitlilik gösteren dört ayrı örgü yapısı tespit edilmiştir. Bükümsüz ve çok ince iplikle çift çözüğü olduğu, atkıdan ise bir ince bükümsüz, birde çift kat bükümlü iplik ile dokunduğu tespit edilmiştir. Üzerindeki nakışın, pamuk çekirdek iplik etrafında 'Z' büküm yapan metal şerit ile yapıldığı tespit edilmiştir. (Bknz: Tablo 2)

Yelek, dikişsiz takma kollu bir giysi ögesidir fakat günümüze kadar yeleşini ayrı, kolu ayrı olarak muhafaza edilmiştir. Kol kısmı yeleşe koltuk altı evi açık bırakılarak ve sadece omuza dikilerek kollu yelek olarak kullanılmıştır. Alan araştırmaları sırasında günümüzde kullanılan çintiyenlerin yeleklerinin, bu yelekle biçimsel olarak aynı olduğu görüşü edinilmiştir. Günümüzde, çintiyen takımının yelekleri de, isteğe bağlı olarak kollu ya da sadece omuzun yarısına kadar dikilmiş kollu yelekler olarak kullanıldığı görülmektedir. Analizleri yapılan bu yeleşin günümüzdeki yeleklerden tek farkı zemin kumaşın, örgüden desenli ince bir dokuma kumaş olmasıdır. Çünkü günümüzde giyilen yelekler sadece desensiz kadife kumaşlardan dikilmektedir. Döneminde bu yeleşin altına giyilen şalvar muhafaza edilemediği için

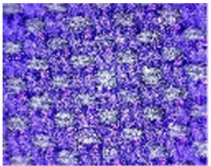
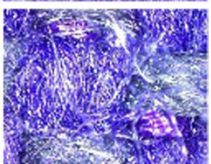
³³ Maşide Lyoçi, "Batı Makedonya'da Sırmacılık Zanaatının Günümüz Tekstilindeki Yeri" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tekstil Anasanat dalı.

³⁴ Maşide Lyoçi, Alan Araştırması; Sıdıka Ağa Fotoğraf Arşivi, Gostivar 1980, Selma Sagır Fotoğraf Arşivi, Gostivar 2015.

³⁵ Maşide Lyoçi, Alan Araştırması; Cumaziye Mazhar, Sözlü Görüşme, Gostivar / Makedonya, 17.04.2016.

incelenememiştir. Giyen kişilerin aktarımına göre şalvarın günümüz şalvarlarından daha farklı bir kesiminin olduğu belirtilmiştir.³⁶ Şalvar için kullanılan kumaşın, yelekteki kumaşın aynısı olduğu ifade edilmiştir. Günümüzde giyilen şalvarlarda da desenli kumaşlar kullanıldığı görülmektedir.

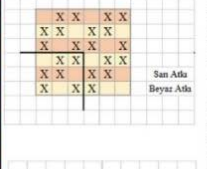
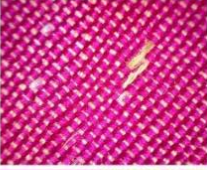
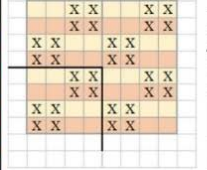

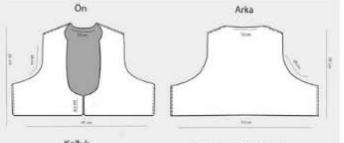

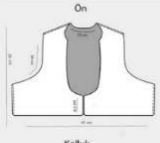
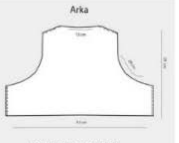
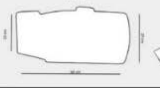

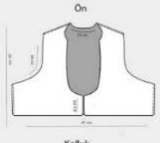
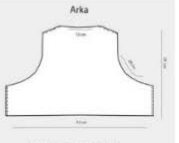
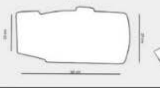

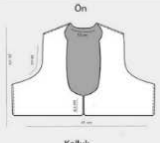
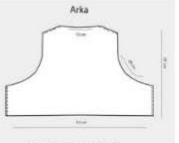
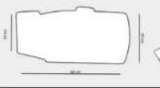

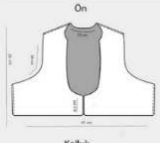
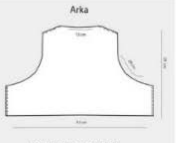
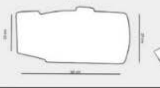

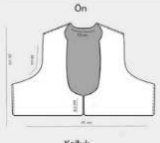
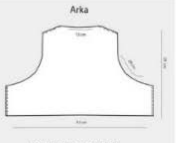
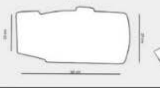

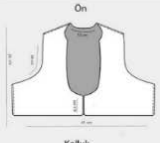
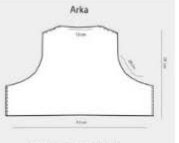
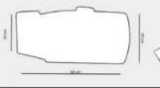

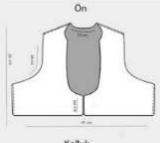
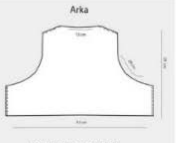
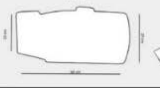

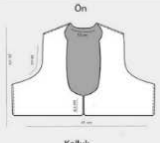
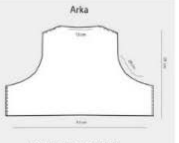
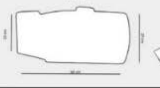

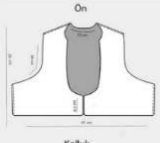
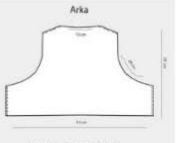
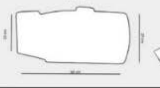

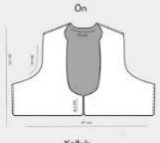
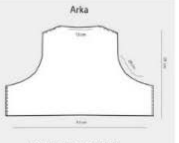
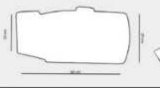

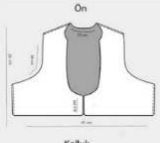
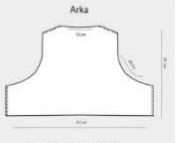
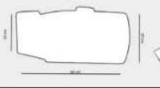

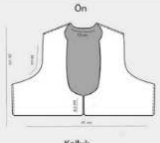
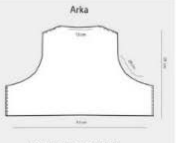
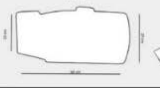

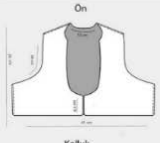
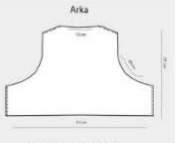
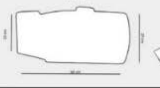

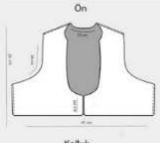
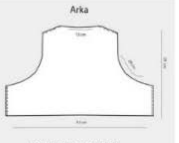
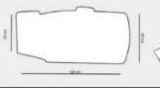

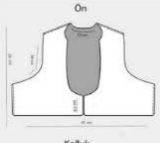
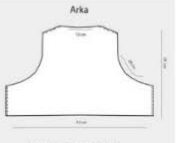
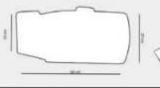

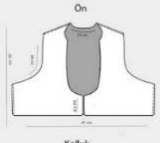
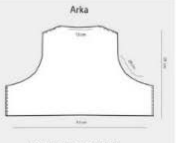
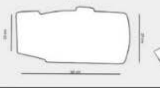

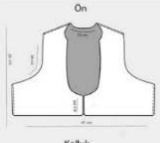
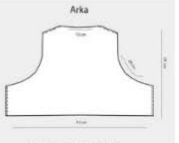
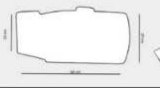

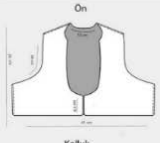
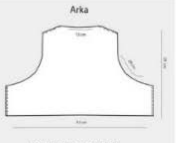
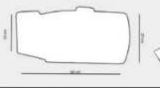

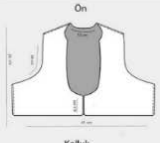
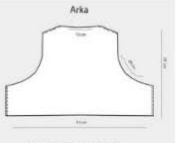
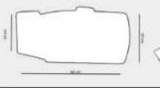

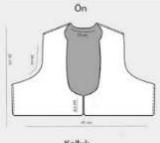
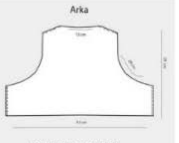
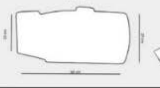

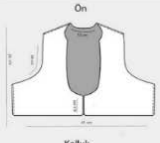
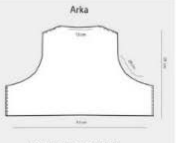
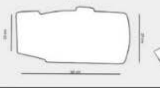

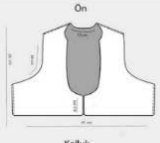
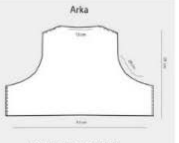
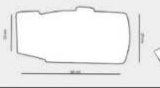

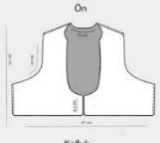
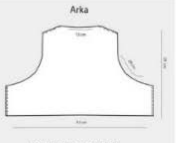
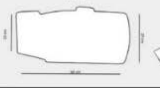

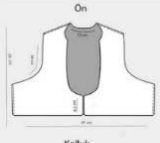
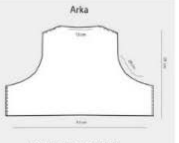
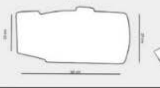

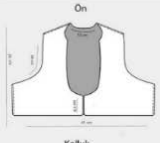
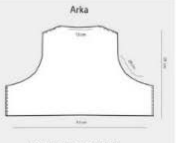
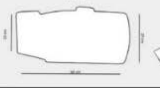

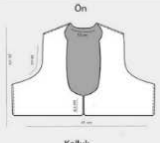
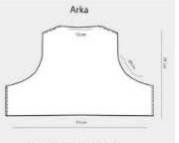
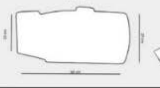

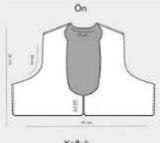
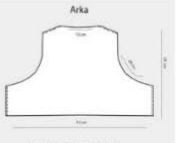
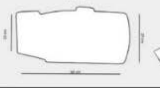

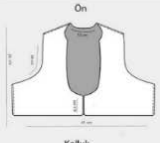
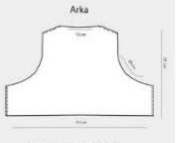
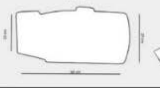

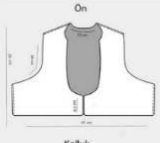
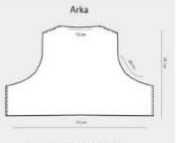
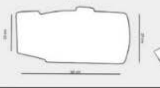

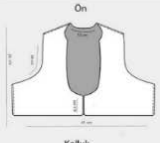
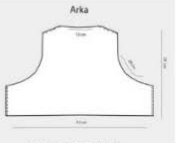
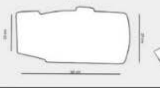

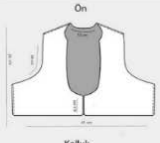
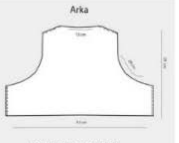
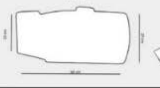

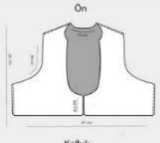
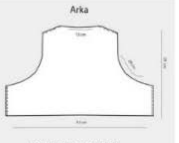
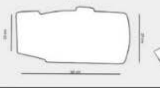

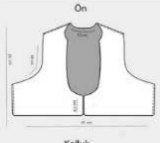
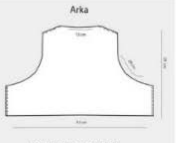
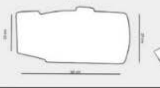

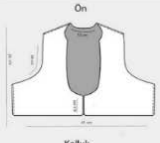
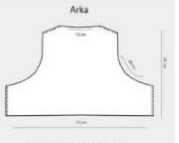
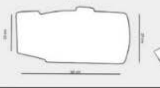

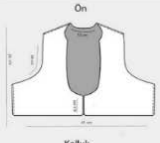
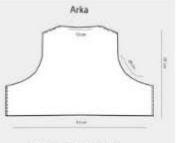
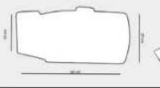

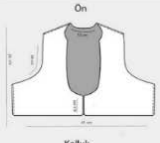
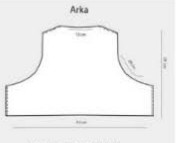
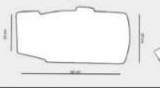

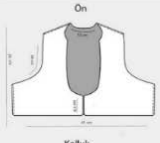
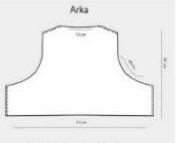
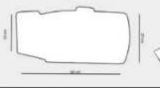

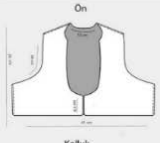
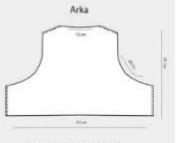
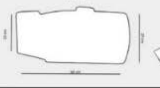

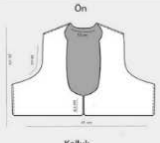
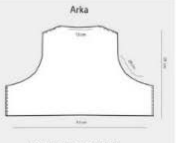
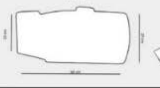

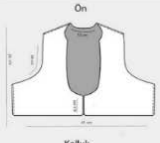
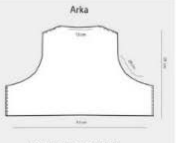
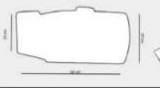

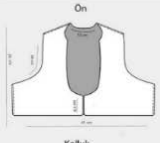
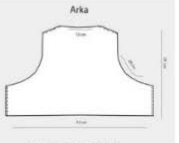
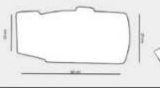

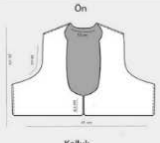
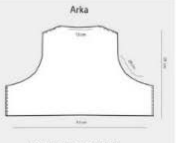
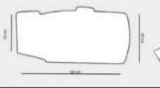

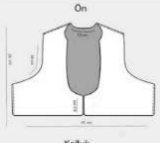
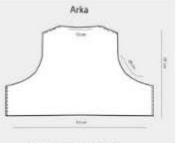
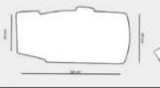

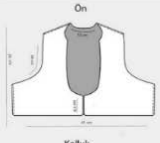
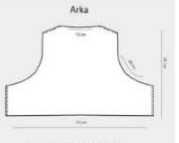
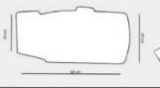

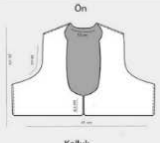
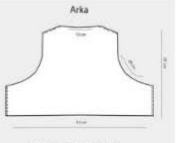
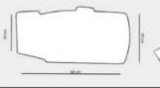

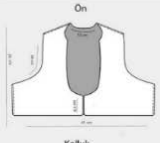
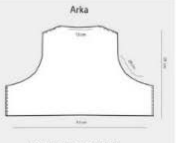
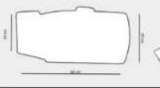

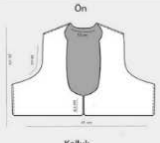
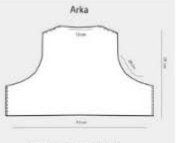
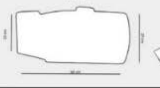

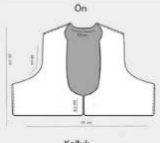
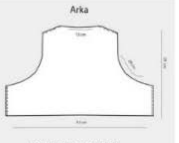
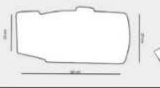

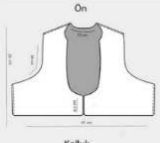
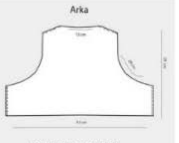
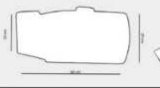

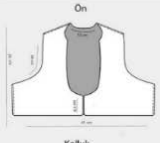
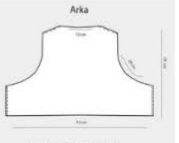
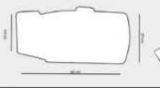

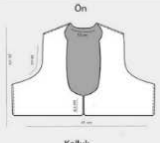
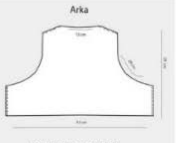
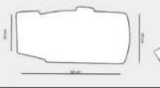

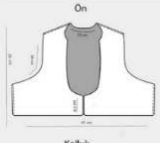
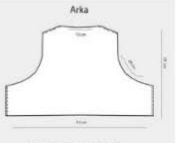
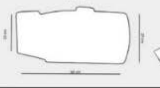

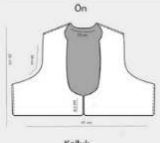
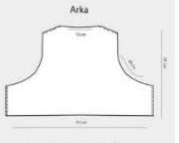
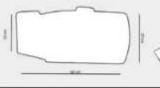

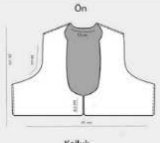
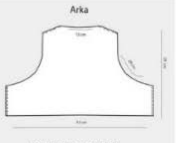
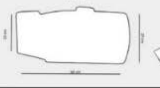

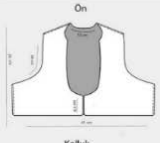
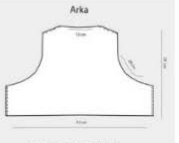
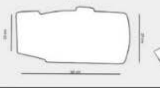

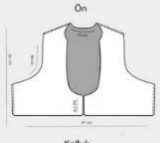
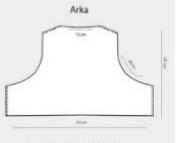
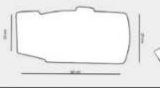

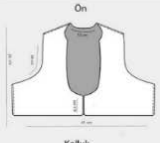
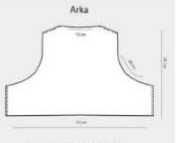
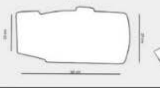

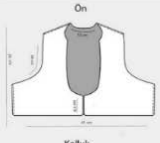
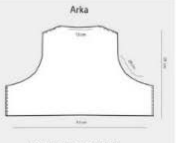
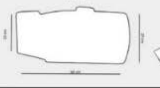

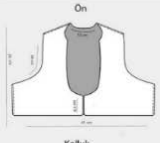
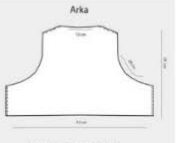
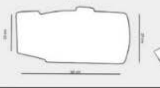

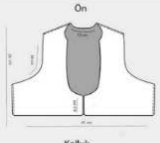
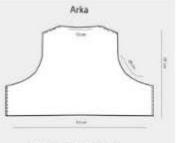
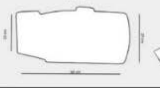

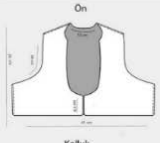
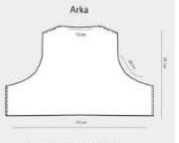
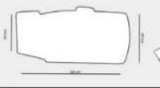

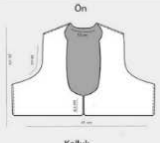
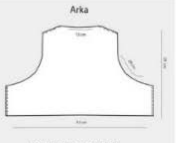
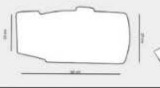

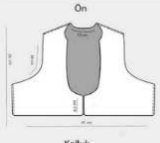
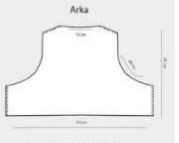
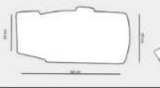

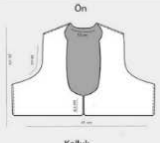
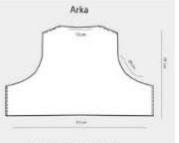
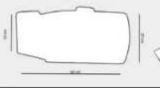

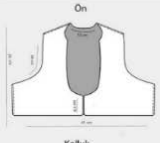
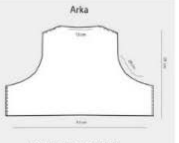
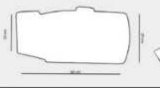

Bu araştırma ve incelemeler sonucunda karşılaşılan sonuçlar sırmacılık zanaatının giyim kültüründeki varlığına dayalı kaynak oluşturma, var olan kısıtlı kaynaklarla karşılaştırma olanağını da sağlamıştır.

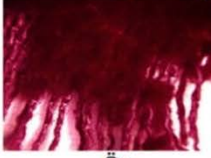

Mor Kadife Cepken - Kumaş ve İplik Analiz Tablosu																			
Eser Genel Görünüm		Eser Detay Görünüm																	
																			
Mor Zemin Kumaş Özellikleri		Mor Zemin İplik Özellikleri																	
Mikroskopik Çekimler	Örgü Raporu	Çözü	Atkı																
	<p>Çözü Havlı Kadife</p> <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr><td></td><td></td><td>X</td><td>X</td></tr> <tr><td>X</td><td>X</td><td></td><td></td></tr> <tr><td></td><td></td><td>X</td><td>X</td></tr> <tr><td>X</td><td>X</td><td></td><td></td></tr> </table>			X	X	X	X					X	X	X	X			Elyaf Cinsi Hav çözü Pamuk Zemin çözü Pamuk	Elyaf Cinsi Pamuk
			X	X															
X		X																	
			X	X															
X	X																		
	İplik sayısı Hav çözü 9 (1 cm) Zemin çözü 9 (1 cm)	İplik sayısı 24 (1 cm de)	Büküm yönü 'Z'																
	Büküm yönü Hav çözü 'Z' Zemin çözü 'Z'	İplik no Hav çözü Nm 60 Zemin çözü Nm 72	İplik no Nm 90																
		Kat miktarı Hav çözü 1 Zemin çözü 1	Kat miktarı 2																
Dar Bordür Kumaş Özellikleri		Dar Bordür İplik Özellikleri																	
Mikroskopik Çekimler	Örgü Raporu	Çözü	Atkı																
	<p>Çözü Bağlantılı Atkı Takviyesi</p> 	Elyaf Cinsi Zemin çözü Pamuk Bağlantı çözü Pamuk	Elyaf Cinsi Zemin atkı Pamuk Takviye Atkı -																
		İplik no Zemin çözü Nm100 /2 Bağlantı çözü Nm 150/2	İplik no Zemin atkı Nm100 /2 Takviye Atkı Nm 60 /2	İplik Sayısı 16 (1 cm de)															
		İplik Sayısı 22 (1 cm de)	Büküm Yönü Zemin çözü "S" Bağlantı çözü "S"	Büküm Yönü Zemin atkı "S" Takviye atkı 'Z'															
			Giysi Kalıp Çizimi																
																			
Desen Raporu																			
	Simetrik Dönüşümlü																		

Tablo 1: Cepken, Kumaş ve İplik Analiz Tablosu*

³⁶ Maşide Lyoçi, Alan Araştırması; Cumaziye Mazhar, Sözlü Görüşme, Gostivar/Makedonya, 17.04.2016.

*"Batı Makedonya'da Sırmacılık Zanaatının Günümüz Tekstilindeki Yeri" konulu tez kapsamındaki analizler, Marmara Üniversitesi Teknoloji Fakültesi Tekstil Mühendisliği bölümünde, Arş Gör. Nergis Demirel Gültekin ile Maşide Lyoçi ve Hale Çelik Hekim tarafından gerçekleştirilmiştir.

Yelek ve Kolluk Takım - Kumaş ve İplik Analiz Tablosu			
Eser Genel Görünüm		Eser Detay Görünüm	
			
Ölçüleri:			
Zemin Kumaş Özellikleri		Zemin Kumaşın İplik Özellikleri	
Mikroskopik Çekimler	Örgü Raporu	Çözü	Atkı
		Elyaf Cinsi Pembe çözgü 1 Yün Pembe çözgü 2 Yün	Elyaf Cinsi Sarı atkı Yün Beyaz atkı Yün
		İplik sayısı 60 (1 cm de)	İplik sayısı 36 (1 cm de)
		Büküm Yönü Pembe çözgü 1 Bükümsüz Pembe çözgü 2 Bükümsüz	Büküm Yönü Sarı atkı 'Z' Beyaz atkı Bükümsüz
		İplik no Pembe çözgü 1 Nm 140 Pembe çözgü 2 Nm 140	İplik no Sarı atkı Nm 100 / 2 Beyaz atkı Nm 140
		Kat miktarı Pembe çözgü 1- Pembe çözgü 2 -	Kat miktarı Sarı atkı 2 Beyaz atkı -
		Kılaptan İplik Özellikleri	
		Metal İpliğin Cinsi	-
		Çekirdek İpliğin Cinsi	Pamuk
		Büküm yönü	Çekirdek iplik etrafında 'Z' büküm yapan metal şerit
		İplik no	85/2
		Sim iplik, zemin kumaş üzerinde nakış ve işlemlerde kullanılmıştır.	
		Giysi Kalıp Çizimi	
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			
			

Günümüz Çintıyan - Kumaş Ve İplik Analiz Tablosu	
Eser Görünümü	Eser Detay Görünümü
	
Yelek ve Polalar- Kadife Kumaş İplik Özellikleri	
Mikroskopik Çekimler	
	
Ön	Arka
	
Hav Çözüğü	Zemin Çözüğü
	
Atka	
<p>Çözüğü Elyafın Cinsi Hav Çözüğü Pamuk Zemin Çözüğü Pamuk</p> <p>İplik Sayısı 18 (1 cm de)</p> <p>Büküm Yönü Hav Çözüğü Kendi Çapında 'Z' Zemin Çözüğü Kendi Çapında 'Z'</p> <p>İplik No Hav Çözüğü Nm 78 Zemin Çözüğü Nm 184</p>	<p>Atka Elyaf Cinsi Pamuk</p> <p>İplik Sayısı 30 (1 cm de)</p> <p>Büküm Yönü Kendi Çapında 'Z'</p> <p>İplik No Nm 150</p>
Çözüğü Havlı Kadife	
	
Nakışta Kullanılan Kılaptan İpliğin Özellikleri	
Mikroskopik Çekimler	
	
<p>Çekirdek İpliğin Cinsi Pamuk</p> <p>Metal Şeritin Cinsi</p> <p>Kılaptan İplik No Nm 200/2</p> <p>Büküm Yönü – Çekirdek İplik Etrafında 'Z' Büküm Yapan Metal Şerit</p>	
Giysi Kalıp Çizimi	
	
On	Arka
<p>Not: Giysinin Kullanılışı Nedeniyle Şalvar Kumaşından Numune Alınamamıştır</p>	

Tablo 3: Günümüz Çintıyan- Kumaş ve İplik Analiz Tablosu*

SONUÇ

Araştırma sürecinin tüm evrelerinde; giyim kültüründeki zanaat (el sanatları) ve kullanılan malzemeleri ile karşılaşılmıştır. Bu durum Makedonya' da varlığını yitirmiş birçok zanaatın dışında sırmacılık zanaatının devam ettiğini göstermektedir. Diğer bir yandan, günümüze kadar varlığını koruyabilmiş yelek ve cepken gibi somut örnekler bize; araştırma ve inceleme yapma olanağı sağlamıştır. Bu çalışmada tarihi eser yelek ve cepkenin, laboratuvar ve gözleme dayalı araştırma yöntemleriyle bir takım fiziksel ve kimyasal özellikleri incelenmiştir. Böylece, tarihi eser yelek ve cepken analizleri üzerinden, günümüz geleneksel giysilerde kullanılan benzeri kumaş ve süsleme malzemeleri ile karşılaştırmalar yapılmış ve günümüze kadar sürdürülebilirliğini sağlayan bu zanaat üzerinde meydana gelen değişimler değerlendirilmiştir. Giysilerin kullanım amaçları, kalıp özellikleri süsleme teknikleri, süsleme esnasında kullanılan malzemeler ve kumaşların hammadde özelliği bakımından birçok değişim yaşadığı sonucuna

varılmıştır. Ayrıca bu analiz tablo bilgileri sırmacılık için kaynak olmuştur. Bu kaynak tablolar ile geçmiş ve günümüz sırmacılığının karşılaştırılması olanağı sağlanmıştır.

Bu araştırmalar, incelemeler ve değerlendirmelerle; yabancı kaynaklarda ya da Türkçe Osmanlı giyimi hakkında yapılmış çalışmalardaki farklı somut örneklerle karşılaştırarak, başka çalışmalara katkı ve kaynak olması beklenmektedir. Daha doğru yaklaşımda bulunursak; bu çalışmada ulaşılabilecek sonuçların başka araştırmacılar için kullanılabilir veriler oluşturması hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

- DİMOVSKA, Sanja (2014), “Gradskata Nosija i Modnata Obleka od 19. I pocetokot na 20. Vek”, Muzej Na Makedonija, Skopje
- KOÇU, Reşat Ekrem (1996), “Türk Giyim Kuşam Ve Süslenme Sözlüğü”, 2.Basım, Güncel Yayıncılık, İstanbul
- LYOÇI, Maşide, “Batı Makedonya’ da Sırmacılık Zanaatının Günümüz Tekstilindeki Yeri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tekstil Ana Sanat Dalı.
- DİMOVSKA, Sanya (2011), “Cube İ Dolama- Obleka Za Saltanat”, *Zbornik Etnologija*, Br 4, Skopje, s. 119-128
- DİMOVSKA, Sanya, “Tursko – Orientalnot Stil na Oblekuvanje vo Gradovite na Makedonija”, *Zbornik Etnologiya*, Br 2, Skopje, s. 139-143
- DİMOVSKA, Sanya, “Srmaciskiot Zanaet Vo Gostivar”, *Makedonski Folklor*, Br 58-95, s. 317-324
- LİÇENOSKA, Zoe (1965), “Soopshtenija Od Terenot Za Poslednite Srmakeshi vo Makedonija”, *Glasnik na Etnoloshki Muzej*, Br 2, Skopje, s. 221-237
- LYOÇI, Maşide – ATALAYER Günay Aykaç, “Makedonya Türklerinde Düğün Geleneği ve Kadife Kumaşın Önemi”, *7. Uluslararası İstanbul Tekstil Konferansı, Bezce2016*, s. 289-297
- LYOÇI, Maşide, Alan Araştırması, Gostivar- Kalkandelen/ Makedonya, 2015-2017
- LYOÇI Maşide, Alan Araştırması, Gostivar/Makedonya, 02.11.2016
- LYOÇI Maşide, Alan Araştırması, Gostivar / Makedonya, 1.05.2016
- LYOÇI Maşide, Sözlü Görüşme- Cumaziye Mazhar, Gostivar / Makedonya, 17.04.2016
- Sıdika Ağa, Fotoğraf Arşivi, Gostivar/ Makedonya
- Selma Sagir, Fotoğraf Arşivi, Gostivar/ Makedonya